

amelyek adósságai voltak a szakirodalomnak. *Károlyi Mihály, a drámaíró* nála áll először szoboralakjában. Illyés első darabjának, *A tűfokának* ő a lankadatlan ügyvédje, egy majdani Illyés-nagyportréba kívánckozó készséggel. *Sarkadi*-tanulmányai nélkülözhetetlenek voltak és maradnak a pályakép megrajzolóinak. Elkötelezettsége *Móricz*, mély rokonszenve *Lengyel Menyhért* dramaturgiája mellett valamenyny drámatörténész munkásságában kamatozhat. Mivel a válogatás negyven év terméséből gereblyéz, nem ritkák az ismétlések, átfedések. Nem rögeszméket hajtogat. Eszmerөгökre bukkanunk újra és újra, közetszerűekre; nem porladó eredeti gondolatokra.

A kritikus Hubay írásai alkalmibbak, egyszer-kétszer annyira, hogy néhány lap elhagyását nem is bántuk volna. *A Költők a színpadon*, az *Irodalmi est Debrecenben* pár társával együtt melengető emlék lehet, de ide fölöslegesen kéredezkedett. Kétséges az is, hogy a Fűsi József egyébként nem rossz emlékezetű *Az aszódi diákjáról* írott kurta — 1953-as — ismertetésnek föltétlenül helyet kellett-e kapnia az Illyés Gyuláról, illetve a Sarkadi Imréről szóló fejezet között? Hasonló túlértékelés előfordul itt-ott. E cikkek fölvételét nemes kéznyújtás indokolja: a „szövetséges siker” (585.) öröme.

(*Egy drámairolalom becsületéért*) A nyitó fejezet viseli ezt a címet. Nem szorul magyarázatra: Hubay vágya, munkálkodásának egyik értelme, hogy a köztudat Balassi közelében tudja Bornemiszát, Arany szomszédságában Madáchot, a prózaíró Móricz polcán a drámaíró Móriczot és így tovább. Irodalomszemléletet alakító, nagy vállalkozás. Tények sorakoznak, melyeknek egy részét lassan csak befogadja irodalomtörténet, színházi gyakorlat, közönségizlés. És költői elemek sorakoznak, sugaras képzetek, ahogy minden, a szépírás csillaga alatt született műben. A drámaírás másik neve is, az ősbibb: drámaköltészet. Költőtől való az első mottó is, Kosztolányitól: „Ha mostoha is vagy, viaskodom érted.” (Szépirodalmi, 1983.)

TARJÁN TAMÁS

A SABLONOK VILÁGA

SZIJÁRTÓ ISTVÁN: SIPOS GYULA

Sipos Gyula 1921-ben született Túskepusztán és 1976-ban, 55 évesen halt meg. Halála után hét évvel, 1983-ban jelent meg az Akadémiai Kiadó gondozásában, a Kortársaink sorozatban Szijártó István a költőről szóló kismonográfiája.

A szerző Sipos pusztai származásával kezdi könyvét s a somogyi táj életet és sorsot meghatározó szerepéről beszél. Hiszen — Szijártó szerint — ez a táj s a származás tette eredendően érzékennyé Sipost a nép — parasztság és proletariátus — gondjaira. A tanulmány pusztai nagyapák és dédapák emlékét idézi s csak egy — szinte mellékesen — közbevetett megjegyzésből tudjuk meg, hogy Sipos Mihály, az édesapa, Kaposváron volt rendőr.

Az életrajz igyekszik minél pontosabban rekonstruálni a költő iskolai éveit is a kaposvári gimnáziumtól a — kezdetben Bólyai — majd Győrffy-kollégiumi évekig. A kollégium Sipos életében betöltött fontos szerepét a szerző külön is kiemeli, hiszen Sipos korábbi készletesei, elvei, sejtései itt izmosodtak politikai elképzelésekké. Ebből az apropóból Szijártó részletesen is foglalkozik a Győrffy-kollégiummal s a felszabadulás utáni népi kollégiumi mozgalommal. Könyvéből megtudjuk, hogy Győrffy-kollégisták az 1943-as szárszói konferencián is részt vettek. Magát a konferenciát Szijártó úgy értékeli, mint a népi mozgalom egyértelmű balratolódását. Akad ettől eltérő vélemény is a magyar irodalom és történettudományban. Például Juhász Gyuláé, aki *Uralkodó eszmék Magyarországon 1939–1944.* című munkájában (Bp. 1983.) úgy véli — kiemelve az összejövetelelenszólalók problémaérzékenységét — hogy a találkozó a népi mozgalom szétforgácsolódását, atomizálódását hozta. E véleményét a Szárszón dülő heves viták ismertetésére és elemzésére alapozza.

Sajnos Szijártó hallgat a vitákról s a konferenciát úgy állítja be, mintha ott a népi mozgalom Németh László és Erdei Ferenc vezetése alatt egy szellemileg és politikailag is egységes frontba tömörült volna.

Szárszó képe azonban nem csak hiányosságai miatt problematikus. Szijártó megírja, hogy Sipos nem vett részt a tanácskozáson. Majd néhány oldallal később — immár a koalíciós években járva — idézi a költő egy tanulmányát, amelyben Sipos „... véleménye szerint a szárszói konferencia a leglényegesebb kérdésre, a hogyan tovább?-ra nem adott érdemleges választ, azért mert az ott jelenlevő fiatalság a 'két oldali veszedelemről' szóló fejtegetésekkel értett egyet. A fasizmust lehet fajmagyar, fajturáni, fajarja alapon magyarázni, de a demokráciát és a szocializmust nem.” (54.)

Szijártó véleménye tehát Sipos álláspontjával is szembekerül. S a monográfia szerzője meg sem kísérli, hogy a költő gondolatait differenciált irodalom- és társadalomtörténeti elemzésnek vesse alá. Saját véleményét eleve helyesnek ítélve Sipos szavait sajnálatos tévedésnek és megnemértésnek minősíti.

A részletes ismertetés s a differenciált elemzés híján Szijártó Szárszóról alkotott pozitív véleménye sem a konferencia irodalom-

történeti megítéléséhez, sem Sipos Gyula gondolatainak jobb megismeréséhez nem járul hozzá. Egyszerű magánvéleményként van jelen, s nem illeszkedik szervesen a monográfiába.

A kötet a továbbiakban Sipost az illegális ellenállási mozgalomba s a koalíciós évek Magyarországra is elkíséri. Kiemeli a népi kollégisták áldozatkész, időjárással és betegséggel dacoló, pihenést nem ismerő munkáját, amivel a felszabadulás utáni élet újraindításában és a földosztásban részt vettek. Sipos is közöttük volt. Politikai tevékenységet pedig a Nemzeti Paraszt Párt egyik másodvonalbeli vezetőjeként folytatott. Így érthető, hogy Szijártó nagy teret szentel ezeknek az éveknek. Eljárását Sipos egy vallomása is indokolja. A költő ugyanis *Szomjúság* című, válogatott verseit tartalmazó kötetét (1975.) a következő szavakkal vezeti be: „... költői munkásságomban nagy megszakítások vannak: egyszer tizenkettő, egyszer pedig hat év. 1941-től 1953-ig valóban nem írtam többet néhány versnél. Mégse a hallgatás évei voltak ezek, hanem a cselekvésé. Ez volt az a bő évtized, amikor úgy éreztem a versírásnál fontosabb tennivalóim lehetnek hazámban.”

Egy percig sem kétséges tehát, hogy Sipos személyiségének jobb megismeréséhez sokban hozzájárulhat politikai tevékenységének ismertetése. Annál bántóbb azonban, hogy erre Szijártó csak az 1945–48. közötti időszakban vállalkozik. Nem beszél arról, mit is csinált a költő 1948 és 1953 között.

Egy hirtelen fordulattal 1948-ban befejezi Sipos politikai tevékenységének ismertetését s tanulmányát az 1953-ban megjelent versek elemzésével folytatja. Természetesen korábban szolt már a fiatalkori költeményekről is. Joggal kereste e korai versek mintáit Ady vagy Kosztolányi költészetében a szellemi inspirációt pedig a népi mozgalomban. Szijártó megérzi Sipos kezdeti vonzódását a valláshoz is, de úgy gondolja, hogy a költő: „Tizenennyolc évesen azonban már leszámol mindazon illúziókkal, melyek katolikus fiataként a vallással kapcsolatban felhalmozódtak benne.” (21.) Sipos költészetének azonban rendszeresen visszatérő motívuma Jézus. Nemcsak a korai versekben, de a hatvanas évek műveiben is többször találkozunk vele. Nem a vallásalapító, hanem a megváltó Jézus-kép bontakozik ki e költeményekből, érzékeltetve ezzel a költő messianisztikus hitét és vágyát. Sajnos Szijártó a vallással együtt a katolikus motívumokkal is leszámol, s alig-alig vesz róluk tudomást. Ha helyenként megemlíti őket, gyerekkori élmények visszatérését látja bennük. De nem teszi fel azt a kérdést, hogy honnan Sipos valóban meglevő kései nosztalgiája?

A katolikus motívumok kései jelenlétét valószínűleg azért sem magyarázza a szerző, mert ezek nem illenek bele korábban kialakított Sipos-képébe. Egyébként ez a kép a 157 oldalas monográfiának már a 60. oldalán készen van. Itt ugyanis a következők olvashatók: „Versei témavilágából, de cikkeiből is kitűnik, hogyan vélekedett ifjúkorában

alapkérdésekről (szocializmus, internacionalizmus, a parasztság történelmi szerepe, a magyarság jövője, szövetkezeti kérdés, közösségi és egyéni boldogság stb.). Jól követhetők a későbbiekben, hogy életének ezek a fő motívumai változatlanok maradtak. A legfontosabb hívószavak ismeretében mindig könnyen megidézhetők Sipos Gyula költői-politikai-szépírói munkásságának fontosabb tanulságai.” (60.) S hogy mik ezek a „hívószavak”? Erre is választ kapunk néhány sorral később: „A szocialista elkötelezettség és a népiség, illetve a lírai realizmus jellemzi legátfogóbban költészetét.” (62.)

A szerző nem definiálja, mit is ért pontosan „szocialista elkötelezettség”-en, „népiség”-en, „lírai realizmus”-on. E kategóriákat úgy tekinti, mintha azok öröktől fogva adottak, változatlanok, s mindenki számára világosak lennének.

E kategóriák egyébként Illyés Gyula, Nagy László vagy akár József Attila és Radnóti Miklós költészetére is ráhúzhatók. Túlságosan is általánosak ahhoz, hogy az irodalomtörténetírás velük ragadja meg e szerzők költői különösségét, egyediségét. Így alkalmatlanok Sipos — illyési irányú, de nem illyési értékű — költészetének leírására is.

Alkalmasak azonban arra, hogy bizonyos szempontból eltorzítsák a versek adta valóságot. Szijártó ugyanis e politikai, esztétikai és irodalomtörténeti elemeket összeszó kategóriákat azonnal az esztétikai ítéletalkotás középpontjába emeli. De — legyen bármilyen tiszteletre méltó is egy író politikai elkötelezettsége — írói rangját, az irodalomtörténetben elfoglalt helyét mégsem ez határozza meg.

Szijártó mégis e sablonokba igyekszik begyűrni Sipos költészetét. Váltig hangoztatja a költő elkötelezettségét, szocializmusba vetett hitét s közben nem veszi észre, hogy Sipos korábban reménységgel teli hangja az ötvenes, hatvanas években hogyan lesz egyre kedveszegettebb, rezignált, életidegen. Azt sem látja meg, milyen súlyos feszültség van a költő valóban kiirthatatlan messianisztikus vágya s a hatvanas évek valósága között.

A monográfiából kiderül, hogy Szijártó szereti a politikus és költő Sipost. De elfogultan szereti s ez semmiképpen nem használna a tárgyilagos irodalomtörténeti elemzésnek. Elfogultsága helyenként torzításokhoz, a kategóriák önállótlan kezeléséhez vezet. Így kísérlete, hogy Sipost érdemének megfelelően helyezze el az irodalomtörténet lapjain, kudarcot vall. Pedig Sipos Gyula egy nemzedék átlagos és tipikus képviselőjeként megérné a differenciáltabb, körültekintőbb elemzést. (Akadémiai Kiadó, 1983.)

BÁRDOS F. LÁSZLÓ